

HARASZTI MIKLÓS

Kádár kísértete esetleg ráerőszakolja magát Jaruzelszkire

/Az 1981. dec. 13-i cselekmények váratlanul értek bennünket. Hogy a történetek nem voltak sem váratlanok, sem véletlenek, azt ma már nagyon jól tudjuk. Haraszi Miklós cikkét - mely szamizdat röplapként jutott el hozzánk - a lengyel puccs oly pontos látletének, kórképének találtuk, hogy - míg az erdélyi visszhangok megfogalmazódnak, hogy az emlékezetből ez az intervallum se essék ki - emlékezetül és emlékeztetőül fontosnak tartottuk lapunk olvasóival is megosztani./

(Ara-Kovács Attila)

Jaruzelszki tábornok üzenete a világnak, úgy tűnik, így hangzik: „kádárista vagyok!”. A lengyelek által jól érzékelhető utalásokban és a tábornok által a szejmben elmondott, gondosan megfogalmazott beszédében ugyanez a szándék húzódik meg.

Huszonöt évvel Kádár puccsa után, mikor szovjet tankok eltaposták a magyar forradalmat, ma, negyedszázaddal később az a szó: „kádárizmus”, senkiben sem kelt riadalmat. A Nyugaton hitelképes csengése van, és a pragmatista politika zálogának tekintik, noha Magyarországon a pártellenőrzés szoros.

Még a moszkvai kommunisták is legutóbbi kongresszusukon a magyar mezőgazdasági politikát figyelemre méltónak találták.

Mégis, a kádárizmusnak nagyobb súlya volt Lengyelországban 1980 augusztusa előtt, mint ma. A szabad szakszervezet jogának kiharcolása előtt az átlag lengyel munkás feltehetően irigyelte a magyarok viszonylagos prosperitását. De *kizárólag* azt.

Már az 1980-as sztrájkokat megelőzően is a kifejezés nagyobb szabadságát élvezhették, könnyebben utaztak Nyugatra, és gazdagabb kulturális életük volt.

1981 decembere után aligha akad Lengyelországban, aki ellenezné a gazdasági változásokat. A hatalmon lévők nyilván fel szeretnék szabadítani az ország piaci energiáit. A magyarok példájának követése ma egészen mást jelent számukra: le szeretnék másolni a kádári technikát a párt felsőbbségének visszaállításában egy Forradalom után. A társadalmat most vissza kell szorítaniok a reformok korszaka mögé: eltörölni 18 hónap minden eredményét.

A képmutató ígéreték ellenére a „kádárizmus” ma az 1980 augusztusa előtti állapotokhoz való visszatérést jelenti. Céljuk az, hogy rábíriák a lengyeleket, ériék be gazdasági reformokkal.

Vajon a Szolidaritás tagságának milliói (és hozzáértve értelmiségi tagjait is) megfoszthatók-e egy csapásra a szabad kifejezés már-már saját joguknak tekintett kincsétől? Megnyugosznak-e cserébe a prosperitás gazdaságpolitikájáért, mely egyébként is csak hosszú távon teremné meg gyümölcseit?

Ha a fenti kérdéseket a magyaroknak tennék fel, igen lenne a válasz. A normalizáció mértéke az alkalmazandó erőszak mértékétől függ: a kádárizmus titka az első 5-6 év alatti módszereiben keresendő. Könnyörtelen elnyomás egészen addig, míg az apátia, a konformizmus és a karrierizmus már gyökereket ereszt annyira, hogy az első engedményeket el kezdjék osztani. A terrornak el kell söpörnie mindazon reményeket, hogy a reformok máshonnan jöhetnének, mint felülről, és hogy ezek politikai jogokat is magukban foglalhatnak.

Azonban mindez csupán csehszlovák mintájú „normalizációhoz” vezetne. A kádárizmus olyan kompromisszumot vesz célba, melynek feltételeit a párt diktálja, és amelynek legmesszebbmenőbb eredménye maximum egy paternalista liberalizmus. A liberalizmus hajnalának reményét még a terror éjszakájának sötétjében is ébren kell tartani.

Ezt elérendő, sok függ a pártvezetés összetételétől. Elméletileg Jaruzelszki tábornoknak jó esélye van, hogy a centrumnál fogja a kormányrudat, miként Kádár, a keményvonalasok és a liberálisok között. Sürgős feladata megakadályozni, hogy a liberálisok áldozatul essenek a párton belül most folyó tisztogatásnak.

1968-ban a cseh megújulást a párt liberálisai vitték nagyrészt végbe. Ebből következően a „normalizáció” legelőször is az ő kiebrudalásukat jelentette; a hatalom óhatatlanul neosztalinista kezekbe került. Viszont Magyarországon - akárcsak Lengyelországban - a megújulás a párton kívülről jött, sőt éppen az ellen irányult; az történt, hogy a normalizáció munkamegosztást jelentett a párt két szárnya között.

A „héják” feladata, hogy atomizálják a társadalmat, míg a „galamboké” az, hogy puhítsák az egyént. De még egy gondosan összeválogatott pártvezetés sem fog tudni „kádárizálni” Varsóban, míg a munkahelyeken a párt alkudozni kénytelen, ahelyett, hogy törvényt fektetne le, vagyis diktálna. Összetételében a lengyel pártvezetés lehet, hogy máris kádárista, de a helyzetnek még nem ura. A politikai jogok felfüggesztését az ígéretések röpké periódusa követte: „A megszorító intézkedésekre a reform megmentése érdekében volt szükség. Nem lesz visszatérés a múlthoz. A jó dolgokat meg fogjuk őrizni.” Úgy tűnik, itt tartanak most Lengyelországban.

Hetekkel a puccs után Kádár még megengedte a munkástanácsok képviselőinek, hogy követeléseket nyújtsanak be. Fogadta őket, szabad sajtót, szabad választásokat, szabad szakszervezeteket ígért. Közben ezrek letartóztatása folyt, köztük sztrájkvezetőké. Ez a periódus akkor ért véget csupán, mikor a sztrájkolók kifulladtak, és a párt eléggé erősnek érezte magát ahhoz, hogy saját jelöltjeit helyezze a fontos posztokra. Csak ezután tartóztatták le a munkástanácsok vezetőit, és 1963-ig ki sem engedték őket a börtönből.

A tábornok Kádár példáját követi fő ellenfelének, Lech Walesának kezelésében... Letartóztatta - miként Kádár is Nagy Imrét - „Walesa „különleges bánásmódban részesült”, és nagy nyomást gyakoroltak rá, hogy nyilvánosan keljen a rezsim védelmére. Miután Nagy Imrével kapcsolatban egy év után kiderült, hogy „áldására” Kádár nem számíthat, titkos tárgyaláson a magyar miniszterelnököt halálra ítélték, és kivégezték.

Talán Walesa élete nincs veszélyben, de szabadsága viszont igen. Szerepe még fontosabb, mint Nagy Imréé, mert igazi hatalmat képvisel a szervezett munkások vezéréként. Ha a tábornok megengedné, hogy Walesa visszatérjen követői közé, ez jelentős eltérés volna a magyar recepttől, és szélnek eresztené a kádárista álmod.

Mihamarabb el kell dönteniük a Szolidaritás sorsát. Azt hangoztatják, hogy a Szolidaritásnak csupán politikai szerepéről kell lemondania, de ez a szerep független szakszervezet voltának természetes következménye volt. A tábornok számára a kádárista megoldás csakis a szakszervezet függetlenségének teljes eltörlését jelenti.

Ez a döntés megpecsételheti az együttműködést visszautasító aktivisták sorsát. A tábornok jelezte, hogy ezeknek az embereknek nem lesz helye a lengyel társadalomban, és ezt a fenyegetést szó szerint kell venni.

Kádár százakat végeztetett ki, és hozzátartozóiknak mind a mai napig nem mondták meg, hol vannak sírjaik. Jaruzelski kutyaszorítóban érezheti magát, miután nincsenek hasonló ürügyei kivégzésekre: nem volt fegyveres ellenállás, és nem volt külső fegyveres intervenció.

Azonban mégsem tűrheti el, hogy bebörtönzött máskéntgondolkodók szabadságát a társadalom csikarja ki, mely 1976 után megtanulta a módját épp e máskéntgondolkodóktól, hogyan lehet erőszakmentesen kikényszeríteni a börtönajtók kinyitását.

Egy megoldást választhat csupán a tábornok, a deportálást. Ha Jaruzelski valóban eltökélte magát, hogy a párt uralmát restaurálja, kíméletlenül ezt a logikát kell követnie, ha nem ezt teszi, a társadalom, felocsúdva a traumából, ismét felveszi a harc fonalát.

Még a statárium feloldása előtt a tábornoknak el kell döntenie a kérdést, van-e elég ereje ahhoz, hogy Lengyelországot ismét szovjet mintájú kommunista rendszerhez idomítsa. Tudatában kell lennie, hogy katonai puccsa nem vezetett el letargiához a társadalomban, mely Kádárnak 1963-ban lehetővé tette, hogy felöltse a jóakarató monarcha szerepét. Nem áltathatja magát azzal, hogy a lengyelországi terror rövidebb és kevésbé szigorú lehet, mint Kádáré volt. Különleges nehézséggel kell megbirkóznia. A probléma, mellyel a tábornok szembe kell nézzen: ki kellene irtania a Ghandi napjai óta legjelentősebb békés jellegű forradalmi mozgalomnak még az emlékét is.

Ezenkívül Jaruzelski képtelen azonnali és jelentős ugrást elérni az életszínvonal területén, mint Kádár már 1957-ben.

Kádár alkímiájában a terror a legfontosabb alkotóelem. Ha nem talál több élelmiszert, esetleg terrorral pótolhatja ő is. Lehetséges, hogy az eredetileg előnyösnek ítélt megoldás, a Szolidaritás szovjet csapatok igénybevétele nélküli „megszelídítése”, eléggé frusztráló módon, hátránnyá alakul át?

D O K U M E N T U M O K